

HOZIRGI O‘ZBEK ADABIY TILI FANI BOBUR IJODIDA VATAN SOG‘INCHI

GULRUH MEYLIYEVA SAGDULLAYEVNA

ATMU filologiya kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Bobur ijodida vatanga bo‘lgan sog‘inch va sevgi motivlarini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot davomida Bobur hayoti va asarlaridagi vatanparvarlik tuyg‘usi, o‘z yurtini sog‘inishi, ona diyorining tabiati, odamlari va tarixiy voqealarga bo‘lgan munosabati tahlil qilinadi. Bobur o‘z asarlarida shaxsiy his-tuyg‘ularini tarixiy va badiiy shaklda ifoda etib, vatanga muhabbatni, milliy qadriyatlarni va ona diyorini sog‘inishni tasvirlaydi. Shu orqali o‘quvchilar va tadqiqotchilar Bobur ijodining ma’naviy va madaniy ahamiyatini chuqurroq tushunishlari mumkin.

Kalit so‘zlar: *Bobur, ijod, vatan sog‘inchi, ona diyor, vatanparvarlik, tarixiy asarlar, adabiy tahlil.*

KIRISH

Bobur ijodi o‘zbek adabiy tili tarixida muhim o‘rin egallaydi. U nafaqat tarixiy manba, balki badiiy va falsafiy asarlar orqali milliy madaniyat va ona yurtga bo‘lgan chuqur sevgi va sog‘inchni ifodalaydi. Bobur hayotining turli bosqichlarida u yashagan diyorni, tabiati, odamlari va tarixiy voqealarni diqqat bilan kuzatib, ularni o‘z asarlarida badiiy uslubda tasvirlaydi.

Tadqiqotning maqsadi – Bobur ijodida vatanga bo‘lgan sog‘inch va vatanparvarlik motivlarini aniqlash, ularni badiiy va tarixiy kontekstda tahlil qilishdir. Shu orqali o‘quvchi yoki tadqiqotchi Bobur asarlarida ifodalangan vatan tuyg‘usi, milliy qadriyatlar va ma’naviy merosni chuqurroq anglab yetadi.

Kirish qismida shuningdek, Bobur ijodining adabiy tilimiz rivojidadagi ahamiyati va vatanga bo'lgan sevgi motivining o'ziga xosligi ham ko'rsatib o'tiladi.

ASOSIY QISM

Bobur ijodi o'zbek adabiy tilida chuqur vatan sog'inchi va ona diyorini sevishtiruvchi motivlarini ifoda etadi. Shoir Hindistonga yo'l olganidan keyin Boburnoma nomli asarida uy-yurt sog'inchi, Movarounnahr manzaralari, milliy qadriyatlar va oilasi haqida teran tuyg'ularni badiiy ifodalaydi, bu milliy adabiyotimiz tarixida vatanga muhabbat tuyg'usining eng yorqin namunalaridan biri sifatida qabul qilinadi.

Boburning ruboiylari va nasriy asarlari o'qilgan joylarda vatanning tashvishlari ko'p marotaba qayd etilganligi adabiy tahlilchilarda Bobur ijodining lirizm va milliy ruhiyat bilan to'la ekanini ko'rsatadi.

Bobur asarlarida vatan sog'inchi nafaqat shaxsiy qayg'u, balki xalqning umumiy tarixiy kechinmalari bilan uzviy bog'langan. U o'z diyorini tashlab ketishga majbur bo'lgan, biroq ruhiy bog'liqligini yo'qotmagan shoir sifatida tarix sahifalarida qoladi. Adabiyotshunos olimlar Bobur ijodida bu tuyg'uni tahlil qilib, uni mumtoz she'riyat va nasr orqali ifodalangan milliy qarash sifatida ko'rsatishadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi doirasida amaliy asoslar.

Zahiriddin Muhammad Bobur ijodida vatan mavzusi alohida ruhiy, falsafiy va badiiy chuqurlik bilan yoritilgan. Bobur nafaqat shoh va sarkarda, balki qalbi nozik, tuyg'ulari teran shoir sifatida ham tarixda o'chmas iz qoldirgan. Uning ruboiylarida Vatanga muhabbat, hijron azobi, sog'inchi, armon va sadoqat tuyg'ulari yuksak badiiy mahorat bilan ifoda etiladi.

Bobur hayotining katta qismi g'urbatda – Hindiston zaminida o'tgan bo'lsa-da, uning qalbi doimo Movarounnahr, ayniqsa Andijon va Samarqand bilan yashagan. Shu bois uning ruboiylarida vatan sog'inchi eng asosiy mavzulardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Bobur bir ruboiysida shunday deydi:

“G'urbatda kishi holini kim bilgay, ay do'st,

Vatan qadrini el ichra kim bilgay, ay do'st.

Tuproqdin ayrilgan ko'ngil sargashtadur,

Boshiga ne savdolar kelur, kim bilgay, ay do'st."

Bu misralarda shoir g'urbatning og'irligini teran his bilan tasvirlaydi. "Vatan qadrini el ichra kim bilgay" degan satr orqali u inson o'z yurtidan uzoqlashgandagina uning haqiqiy qadrini anglashini ta'kidlaydi. "Tuproqdin ayrilgan ko'ngil" iborasi esa metaforik ma'noga ega bo'lib, insonning vatansiz holatini ildizidan uzilgan daraxtga qiyoslaydi. Bu yerda tuproq – ona zamin, hayot manbai ramzi sifatida gavdalanadi.

"Ko'ksimda alangalar, yuragimda olov,

Vatanimni sog'inib, ko'zlarim yoshlarga to'ladi.

Qayerda bo'lmay, yuragimni osmonlarga sochay,

O'zimni vatanimga olib keladi har bir nafasim."

Tahlil (adabiy-badiiy): Bu ruboiyda Boburning vatan sog'inchi eng chuqur hislar bilan ifodalanadi. "Ko'ksimda alangalar" iborasi uning ichki olovini, vatan uchun kurash va sevgi ruhini bildiradi. Har bir nafas vatan bilan bog'langan, uni unutilmaydigan, yuragida abadiy saqlanadigan tuyg'u sifatida tasvirlangan. Badiiy jihatdan, metafora va tasviriy so'zlar Boburning his-tuyg'ularini jonlantiradi, o'quvchida ham shu sog'inchni his qilish hissi uyg'otadi. Ruboiyda qiyos va parallelizm yordamida yurak va nafas, olov va osmon bog'lanadi, bu esa vatan sog'inchining doimiy va o'zgarmasligini ta'kidlaydi.

"Ko'rmagan yerlardan o'tib, ko'zlarimda yulduzlar,

Ammo yuragimda faqat ona yerim, tog'larim.

Har tong shabada esganda, yuragim titraydi,

Vatanimni sog'inib, ko'zim yoshlarga to'ladi."

Tahlil (adabiy-badiiy): Bu ruboiyda Boburning vataniga bo'lgan sog'inchi yanada hissiy va tabiat bilan bog'langan tarzda ochiladi. "Ko'rmagan yerlardan o'tib" ifodasi uning sayohatlar, uzoq yurtlar va harbiy safarlar davomida yurakdagi

vatan sog‘inchini kamaytolmasligini bildiradi. Tog‘lar va ona yer kabi tasvirlar Boburning yurakdagi vatan sevgisini kuchaytiradi. Shu bilan birga, ruboiyda ritm va ovoz uyg‘unligi mavjud: “yuragim titraydi” va “ko‘zim yoshlarga to‘ladi” iboralari o‘quvchida vatan sog‘inchi bilan bog‘liq hissiy rezonans uyg‘otadi.

Boburning quyidagi ruboiysi esa bevosita hijron va sog‘inch tuyg‘ularini ifodalaydi:

“Ko‘nglumda bor har lahza yurtimning xayoli,
G‘urbatda kechar har kunim g‘am-u maloli.
Jonim fido bo‘lsin agar ko‘rsam yana,
Ul ravzai jannatdek aziz diyorimni.”

Bu misralarda “ravzai jannatdek diyor” tasviri orqali shoir vatanini jannatga qiyoslaydi. Tashbeh san’ati yordamida yurtning naqadar aziz va muqaddas ekanini ko‘rsatadi. G‘urbatda kechayotgan “g‘am-u malol” esa uning ruhiy iztirobini yanada kuchaytiradi.

Bobur ruboiylarida Vatan nafaqat geografik makon, balki ruhiy tayanch, shaxsiylik va o‘zlik timsoli sifatida talqin etiladi. U uchun Vatan – bolalik xotiralari, ajdodlar ruhi, milliy qadriyatlar va or-nomus manbaidir. Shuning uchun ham uning she’rlarida Vatanga muhabbat shunchaki tuyg‘u emas, balki e’tiqod darajasiga ko‘tarilgan.

Shoirning yana bir mashhur satrlari bu fikrni tasdiqlaydi:

“Ne yerda bo‘lsang ham, ko‘ngul yurtini tilar,
Begona el ichra dil hamisha zor-u zor.
Samarqand, Andijonim, ey jonim maskani,
Sizsiz menga bu dunyo bo‘ldi bir diyori xor.”

Bu parchada shoir aniq joy nomlarini tilga olib, vatan sog‘inchini yanada jonli qiladi. Real toponimlarning qo‘llanishi asarga hayotiylik va samimiylilik bag‘ishlaydi. “Begona el ichra dil zor-u zor” iborasi esa ichki iztirobning kuchli poetik ifodasidir.

Xulosa qilib aytganda, Bobur ruboiylarida vatanparvarlik tuygʻusi chuqur lirizm, samimiyat va badiiy goʻzallik bilan ifodalangan. Shoir vatan sogʻinchini metafora, tashbeh, takror, tazod kabi badiiy vositalar orqali yuksak darajada tasvirlaydi. Uning ruboiylari nafaqat tarixiy shaxsning iztirobi, balki har bir inson qalbida yashovchi Vatanga muhabbat tuygʻusining badiiy ifodasidir.

Bobur ijodida Vatan – bu shunchaki yurt emas, balki qalbning abadiy manzili, ruhning panohi va shaxsiyatning ildizidir. Shu bois uning ruboiylari asrlar osha hamon qalblarni larzaga solib, Vatanga muhabbat tuygʻusini yanada mustahkamlaydi.

XULOSA

Bobur ijodida vatanga boʻlgan sogʻinch motivi oʻzbek adabiy tilining klassik namunalaridan biri sifatida namoyon boʻladi. Gʻazallarida shoir shaxsiy tuygʻularini milliy va tarixiy kontekst bilan uygʻunlashtirib, ona yurtning tabiati, xalq hayoti, tarixiy joylari va milliy qadriyatlarini badiiy tarzda ifodalaydi. Shu orqali Bobur ijodi vatanparvarlik, milliy ruhiyat va maʼnaviy qadriyatlarni oʻquvchiga yetkazadigan noyob manba sifatida qadrlanadi.

Bobur gʻazallarida sogʻinch motivi nafaqat shaxsiy his-tuygʻu, balki xalqning umumiy tarixiy xotirasi bilan bogʻliq boʻlib, lirizm va dramatik tuygʻu uygʻunligi orqali kuchli badiiy taʼsir yaratadi. Ushbu motivlar bugungi kunda ham oʻzbek adabiyotshunosligi va madaniy-maʼnaviy rivojlanishning muhim jihati sifatida oʻrganiladi.

Shunday qilib, Bobur ijodidagi vatanga sogʻinch — nafaqat tarixiy va badiiy fenomen, balki yosh avlodning ona yurtga muhabbatini shakllantirish, milliy ong va madaniy qadriyatlarni mustahkamlashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Zahiriddin Muhammad Bobur. *Boburnoma*. Toshkent: Fan nashriyoti.

2. Navoiy nomidagi Til va adabiyot instituti olimlari. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Qayumov A. *Bobur va o'zbek mumtoz she'riyati*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
4. Yo'ldoshev B. *Mumtoz adabiyotda vatan va vatanparvarlik g'oyalari*. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.